

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ (*)

Ἡ ἕκτη Αὐγούστου τοῦ 1886 ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἡμέρα λυπηρὰ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Μία φωτοβόλος ψυχὴ, μία συμπαθεστάτη καὶ ὄλως ἔξοχος ἐπιστημονικὴ μορφή καὶ ποιητικωτάτη φύσις, ὁ ἐνθουσιωδέστερος ψάλτης τῶν εὐκλεῶν πόθων τοῦ Ἔθνους, ὁ **Θεόδωρος Ὀρφανίδης** πραγματικῶς ἀφαιρεῖτο ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ζώντων, διότι πρὸ καιροῦ ἦτο νεκρὸν τὸ ἀκαταπόνητον πνεῦμά του, ὑπὸ τὰς μάλλον δὲ θλιβερωτέρας ἀντιθέσεις εἶχε σθεσθῆ ἢ λαμπηδῶν ἐκείνη τῆς εὐφυΐας, ἣτις ἠκτινοβόλοι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, ἢ δὲ κοινωνία δὲν ἠσθάνετο πλέον τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ. Διὰ τὸν **Ὀρφανίδην** ὑπῆρχεν ἀνάγκη τελείας ἀναπαύσεως μετὰ τοσοῦτους ἀγῶνας. Πρὸ πολλοῦ ἢ λύρα τοῦ ποιητοῦ, ἢ τὰς καρδίας τοῦ κόσμου ἐν ἀρρήτῳ ἠδονῇ καὶ περιπαθειᾷ ἠλεκτρίσασα εἶχε θραυσθῆ ἡ Μοῦσα του, ἢ τοσοῦτους ἐνθουσιάζασα, εἶχε τελείως σιγήσει. Ὑπὸ τὸ κράτος βαθείας ἀπογοητεύσεως, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκ συμφώνου, οἱ μεγάλοι χαρακτῆρες, οἱ προθύμως ἐν ποικίλαις περιστάσεσιν ὑπακούσαντες εἰς τὴν ᾄθησιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν πίεσιν τῆς καρδίας, διέρχονται ἀνύμνητοι πρὸ τῆς συγχρόνου αἰσχροτήτος, καὶ ὁ **Ὀρφανίδης** ἐσθένυτο καθ' ὀλοκληρίαν, δηλητηριαζόμενος ἐν τῇ κοινῇ ἀγνωμοσύνῃ. Ὁ ἀληθὴς ποιητὴς εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀποθάνει, κύπτων ἀπέναντι τῶν μεγάλων ἀντιδράσεων, εἰς ἃς οὐδαμῶς ἠδύνατο ν' ἀνεύρη τὸ μέγα ἐκείνο γόητρον καὶ τὰς ὑψηλὰς ἀπολαύσεις τῶν ἡμερῶν τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἀκμῆς καὶ δράσεως. Ὁ **Ὀρφανίδης** ἦτον ἀναίσθητος. Ὁ σημασιοφόρος τοῦ πνεύματος, ὑπὸ τὰς πικροτέρας ἀντιθέσεις ἀνελπίστου ἀγωνίας δὲν ἠννοεῖ πλέον. Τὸ βαθὺ ἐκείνο καὶ πληθῆρες ἐννοίας βλέμμα του ἀπέμενε ψυχρὸν καὶ ἄχαρι, ἢ δὲ ζωὴ του ὄλονεν ἐχάνετο καὶ ἡ σιωπὴ ἐπεκράτητο ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ περιφανοῦς ψάλτου τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων, πολλὰκις παρατηρεῖ τις τὴν εὐφυΐαν προσβαλλομένην ὑπὸ δυσμενεστάτων βιωτικῶν περιπετειῶν καὶ τὴν ὀμαλὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν ὑπὸ παντοίων παρακωλυομένην προσκομμάτων. Ὁ **Ὀρφανίδης** διῆλθεν ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυσμενεστέρων τῆς τύχης προσβολῶν.

* *

Δὲν εἶναι ποσῶς εὐκολον, οὐδ' ἔργον οἰουδήποτε, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ᾖ εὐγενὲς τὸ αἰσθημα αὐτοῦ καὶ ὄλως καλαίσθητος ἢ πρόθεσις, ἵνα δι' ὀλιγίστων γραμμῶν ἐκφρασθῶσιν οἱ χαρακτῆρες τοσοῦτον ποικίλου πνεύματος. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν Ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς, ἐν ἣ ἀνεπτύχθη κυρίως ὁ **Ὀρφανίδης** καὶ ἐξεδήλωσε τὰς πρώτας ὁμάδας τῶν μεγάλων αὐτοῦ αἰσθημάτων, ἢ ὑπέροχος διάνοια καὶ ὁ εὐγενέστερος χαρακτῆρ ἦσαν ὄπλα ἀπροσμάχητου δυνάμεως, ἐμπνέοντα φιλόστοργον εὐπειθειαν καὶ ὄχι δουλικὴν ὑποταγήν. Ὁ λόγος

(*) Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου ἐκτενοῦς Βιογραφικῆς Μελέτης.

ἐκέκμητο νεῦρα, γοργότητα, δύναιμι, πεποιθήσιν. Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ αἰσθηματος ἦτο φυσικὴ, ἀνεπιτήδευτος, πρωτότυπος καὶ πάντοτε προσηλουμένη εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν ἀληθῶς ἐθνικῶν ιδεῶν.

Ἡ φωνὴ τοῦ ποιητοῦ τῆς *Χίου Δούλης* καὶ τόσων ἄλλων ἀριστουργημάτων, διαφόρου δυνάμεως καὶ καλλονῆς, ἀπέβη πολῦτιμος ἐν κρίσιμοις καιροῖς, σημαίνουσα. Ἡ Ποίησις του, ἦτο τέκνον τῆς ἐποχῆς τῆς, προωρισμένη ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς ὀρίζοντος. Ἐν μέσῳ καιρῶν δυσεκβόλων, ἐν μέσῳ συμβάντων βαθυτάτης πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς σημασίας, ὑπῆρξεν οὐ μόνον ποιητῆς, ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς Τέκνον τῆς Ἑλλάδος, αἰσθανόμενον, ὡς λίαν ἐπιχαρίτως ἔγραψεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ γοητευτικὸν ἐκείνο φάσμα τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὅποιον πάντες βλέπομεν καὶ ἡ φαντασία αὐτοῦ παρίστα ἐνσαρκωμένον καὶ ψηλαφητόν. Ἐὰν ἐξῆ ἀκόμη ἀναμφιβόλως θὰ εἴχωμεν πλήρη τὰ διδάγματα τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ἔδρασεν ὁ **Ὀρφανίδης**, διότι καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη, ἀκόμη ὑπὸ τὴν χιόνα τῶν λευκῶν αὐτοῦ τριχῶν ἐνέκρυπτε τὸ πῦρ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅπερ ἄλλοτε ἐπλήρου τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ καρδίαν.

* *

Ὅταν ἡ ἱστορία λαλήσῃ ἐλευθέρως, τότε καὶ μόνον τότε θὰ καταδηλωθῆ προσηκόντως, οἷον διεδραμάτισε μέρος ἐν τοῖς πρώτοις βήμασι τοῦ βίου του ὁ **Θ. Ὀρφανίδης**, εἴτε ἐργαζόμενός μετ' ἄλλων πατριωτῶν καὶ συντελῶν εἰς τὴν παγίωσιν μιᾶς νέας τάξεως πρῶτων, ἐξ ἧς ἠλπίζετο τὸ γενικὸν καλόν, εἴτε δημιουργῶν μόνος ἀπ' ἑαυτοῦ δύναιμι πρὸς τὸ δυσχερέστατον τῶν ἔργων, πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, ἣτις εἶναι τὸ ὕψιστον τέρμα, πρὸς τὸ ὅποιον ἀτενίζει ὁ ἀληθὴς ποιητὴς.

Ὁ **Ὀρφανίδης** καὶ ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς ποιητῆς κατέλιπε ἀθάνατα μνημεῖα ἐξόχου νοῦς καὶ καρδίας φλογεράς. Ἡ ζωὴ του, εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικὴ πνευματικὴ ζωὴ, συνδεομένη πολῦτιμως μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἐντεῦθεν ἀποτελεῖ θέμα πρὸς εὐρυτέραν μελέτην, διότι αἱ ἐν γένει ἐργασίαι τοῦ **Ὀρφανίδου**, ὡς καθηγητοῦ, ὡς ἐπιστήμονος, ποιητοῦ, δημοσιογράφου, συγγραφέως, ἀπαρτίζουσιν ἀληθῆ ἱστορίαν, κυρίως δ' ἡ σειρὰ τῶν περιβλέπτων ποιημάτων του πάντοτε θ' ἀποτελῆ τὸν λαμπρότερον στολισμὸν πάσης βιβλιοθήκης, ὡς περιέχουσα θησαυροὺς ἀθανάτου καὶ αἰεποτε ποιητικωτάτης καρδίας. Ἄπασα ἐκείνη ἢ πρωτότυπος μεγαλοφυΐα, ἄπασα ἢ ἐμπειρος καὶ εὐστοχος ἐκείνη κριτικὴ δεινότης, ἢ διαλάμπουσα ἐν τοσοῦτοις ὠραίοις ἔργοις, ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀλησιμονήτων καλολογικῶν ἐπικρίσεων τοῦ ἀνδρός, ὧν ἄλλοτε ἠτύχει τὸ ἐλληνικὸν δημόσιον νὰ βλέπῃ τὴν δημοσίευσιν, ἄπαν ἐκείνο τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεως, ἢ ἀπαράμιλλος τέχνη τοῦ ὕφους καὶ ἡ χάρις περὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν θερμότερων τῆς καρδίας αἰσθημάτων, οὐδέποτε θὰ λησμονηθῶσιν, ὅσῳ καὶ ἂν οἱ καιροὶ παρασύρῳσι τὸ συμπαθὲς ὄνομα τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ λησμοσύνῃ τῶν νεωτέρων ἐποχῶν.

Οί νεώτεροι, μελετώντες τὰ ἔργα του, θὰ τηρῶσιν εὐγνώμονα τὴν μνήμην του. Οἱ λόγιοι δὲν θὰ λησμονῶσιν τὸν ποιητὴν τῶσων περιφήμων ἔργων, ἢ νεότης, ἀείποτε θὰ κοσμηῆ μετ' ἄνθη λατρείας τὸν ἀπείριστον τάφον τοῦ μετὰ μοναδικῆς στοργῆς γαλουχήσαντος αὐτὴν εἰς τὰ νάματα τῆς παιδείας, οἱ δημοσιογράφοι, ὄργανα τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων, ζωηρῶς θὰ ἐκδηλώσιν τὴν τιμὴν αὐτῶν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ γενναίου προστάτου τῶν καλῶς ἐννοουμένων ἐλευθεριῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΣΕΝΗΣ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Μαρκίων δὲ-Βογὲ ἐπωφελήθη ὑπὲρ τοῦ ἱστορικοῦ συλλόγου τῆς Γαλλίας τὰς ἐπιστολάς τοῦ στρατάρχου Βιλλάρς ἐν τῇ προπαρασκευῇ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν *Mémoires de Villars*¹ ὅπως παραβάλη τὰς ἐπιστολάς αὐτὰς πρὸς τὰ ἀπομνημονεύματα καὶ διαφωτίσῃ σκοτεινὰ χωρία καὶ ὑπαινιγμούς. Ὁ Βιλλάρς ὁ ὕστατος τῶν μεγάλων στρατηγῶν Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' (ἐγεννήθη τῇ 8ῃ Μαΐου 1653 ἐν Μουλένς. Τοῦ στραταρχικοῦ ἀξιώματος ἐκρίθη ἄξιος ὅτε ἐνίκησεν ἐν τῇ παρὰ τὸ Φρεϊδλιγγεν μάχῃ κατὰ τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1702 πρὸς τὸν πρίγκιπα τῆς Βάδης Λουδοβίκον, ἠττήθη δὲ μετέπειτα ἐν τῇ περιωνύμῃ μάχῃ παρὰ τὴν κωμόπολιν Μαλπλάκὲ τῇ 11ῃ Σεπτεμβρίου 1709 καὶ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν Τουρίνω κατὰ τὸ 1734) ὑπῆρξεν ἄοικος ἀνταποκριτής. Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τούτων καὶ ἄλλων ἐγγράφων κατήρτισεν ὁ περικλεῆς ἀκαδημαϊκὸς βιογραφικὴν ἐργασίαν, ἣτις κυρίως οὐδεμίαν βιογραφίαν ἀποτελεῖ, ἀλλ' ἐπαλληλίαν ἐρευνῶν περὶ τοῦ εὐμεταβόλου βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Βιλλάρς, ἐν οἷς ἐξετάζονται ὁ χαρακτήρ καὶ αἱ ἐπιπέσεις τοῦ στρατάρχου καὶ παρέχεται εἰκὼν περὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ὁμοχρόνων αὐτοῦ «Villars, d'après la correspondance et des documents inédits, par le Marquis de Vogué, d' l' Institut»² Εἰς τὰς ἀντεπιστελλούσας καταλέγεται καὶ ἡ πασιθρύλητος κυρία Μαιντενῶν, ὡς μία τῶν σπουδαιοτάτων. Ἡ ἐκθεσις ἄρχεται ἐξ ὅτου ὁ Βιλλάρς ἦτο ἔτι συνταγματάρχης, ὅτε διατελῶν ἐν οὐχὶ εὐαρέστῳ περιστάσει ἐκαρδόκει, ὅπως ἐπωφεληθῇ εὐμενῇ εὐκαιρίαν, ἣτις ἠδύνατο νὰ προαγάγῃ αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἢ καὶ ἐν τῇ διπλωματίᾳ. Ἡ δὲ διπλωματία ἐχρησίμευεν αὐτῷ ὡς γέφυρα πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν. Ὡς πρὸς δὲ τὰς γαλλικὰς γειτονικὰς χώρας κατὰ τὴν νότιον Γερμανίαν

1) Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Βιλλάρς παρὰ τῷ ἐν Παρισίοις βιβλιόπωλῃ Plon καὶ Nourrit, 1888

2) Ὁ Βιλλάρς κατὰ τὴν ἰδίαν ἀνταπόκρισιν καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἔγγραφα ὑπὸ τοῦ μαρκίωνος δὲ-Βογέ.

(δηλ. Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην) ὁ Βιλλάρς εἰκονίζει πιστῶς τὰς ἐπιβουλὰς καὶ ἀψηφησίας, ἃς ἡ γαλλικὴ ὑπεροφία ἀδεῶς ἐπέτρεπεν ἑαυτῇ. Ἄν ὅμως οἱ νῦν Γάλλοι τὴν ἀψηφισίαν αὐτὴν, ἣτις ἐπεκράτησεν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἠθούλοντο ἔνα παραβάλωσι πρὸς τὴν γερμανικὴν πολιτικὴν Γουλιέλμου τοῦ Α', ἠθελον ἴδῃ ὅποσον ἐπακριβῶς μικρὰς ἀφορμὰς ἔχουσι νὰ μεμφμοιρῶσι δι' ἀψηφησίας ὡς πρὸς τὴν Ἀλσατο-λοθαριγγίαν.—Ἐν τῷ αὐτῷ παρισινῷ βιβλιοπωλείῳ ἐδημοσιεύθη «*La jeunesse du Roi Charles-Albert par le Marquis Costa de Beauregard*»³ ὅστις ἐφιλοπόνησε τὴν ἐν διαγωνισμῷ στεφθεῖσαν κλασικὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ὄντως ἀριστοτέχνημα, ἣς ἡ ἐπιγραφὴ «*Un Gentilhomme d' autrefois*»⁴. Ἰστέον ὅτι ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ὁ πατὴρ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς νεωτέρας γενεαλογικῆς γραμμῆς Καριγιάνη ἐν Τουρίνω πλημμελῶς ἐκρίθη ὑπὸ πολλὰς ἐπιπέσεις, καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ ὡς προλεάναντος τὴν ἐνότητα τοῦ ἰταλικοῦ κράτους ἐπεσκιάσθη ὡς ἐκ τῶν ἀγῶνων τοῦ μᾶλλον κατορθωτικοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ συγγραφεὺς ἐπέλυσε τὸ πρόβλημα τῆς περιγραφῆς τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου πῶς ἐγένετο ὡς υἱὸς πατρός, ὅστις ἐτάχθη κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπαναστάσιν, ὡς τρόφιμός τινος τῶν ἐν Γενεύῃ παιδευτηρίων, ἐν ᾧ ἔτι ἠξιοῦντο ὑπερτάτου κύρους αἱ ἰδέαι τοῦ *Jean-Jacque*, ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα καὶ εἶτα ὑπὸ τὸν Ἀγκουλέμ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ὡς διπλωμάτης κατὰ τοῦ Μεττερνίχου ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ταλλεϋράνδου. Ὁ συγγραφεὺς εἰ καὶ ἐξιστορεῖ τὸν ἥρωα αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀναβάσεως ἐν Τουρίνω, ὑπισχνεῖται οὐδὲν ἦττον νὰ περιγράψῃ ἢ μᾶλλον ν' ἀποκαλύψῃ τὸν βασιλέα αὐτὸν ἐν δευτέρῳ τόμῳ· διότι καὶ τοῖς αὐστριακοῖς καὶ τοῖς ἰταλοῖς στασιώταις ἦτο ἐξ ἴσου ὑποπτος καὶ ὑπ' ἀμφοτέρων ὑπόπτως ἱστορεῖτο. «Ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀναγράφει ὁ Κώστας, ὁ Κάρολος, Ἀλβέρτος ἐτελεύτησε καὶ ἡ μεγάλη ἢ περιπετειῶν ἀνάμεικτος μορφή αὐτοῦ διατελεῖ ἐμπνεύσασα θάρρος ἡμῖν τοῖς ἄλλως τοσοῦτον ζηλωταῖς εἰς λύσεις αἰνιγμάτων, οἷον ἡ Σφιγξ. Οὐδεὶς ἀπετόλμησεν ὅπως ἐξανοιξῇ τὴν βασιλικὴν ταύτην συνείδησιν, ἣτις συνίστατο ἐξ ὀνείρων, ἐκ πραγματικότητος, ὁρμῆς, ἐπιλογισμοῦ, μεταμελείας καὶ προκαταλήψεως, καὶ ἐν ᾧ ἀνδρὶ τὸ πᾶν ἦτο πρόχειρον νὰ ἐναντιώνηται πρὸς τὴν λογικὴν, τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος ἀνέκραξε τὴν ἐπιούσαν μετὰ τὴν ἐν Νοβάρᾳ (ἐνθα τῷ 1849 οἱ Αὐστριακοὶ κατετρόπωσαν τοὺς Σαρδῶους) ἦτταν, ὡσεὶ ἐφώνει ἐκ τοῦ τάφου «ὁ βίος μου ὑπῆρξεν ἐν μυθιστόρημα, ἐγὼ ὅμως δὲν ἐγνώσθην ἐπαρκῶς». Εἶχε δίκαιον, προσεπάγει ὁ συγγραφεὺς, διότι μετὰ ἐκκαιδεκέτη κυβερνήσιν ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὡς μετμηφισμένος ἥρωας ἐνὸς μυθογραφήματος, ἐφ' οὗ ἡ ἦττα αὐτοῦ ἀπετύπωσε τὴν σφραγίδα. Ὁ Μαρκίων Κώστας ἀνο-

3) Ἡ νεότης τοῦ βασιλέως Καρόλου Ἀλβέρτου ὑπὸ τοῦ μαρκίωνος Κώστα δὲ-Βουρεγάρ.

4) Εἰς εὐγενῆς ἄλλοτε.